

Lingvistica textului (în viziune coșeriană)

Tărcăoanu Mihaela-Cătălina
Academia Română, Filiala Iași

Rezumat

*Opera științifică a lui Eugeniu Coșeriu a reprezentat un moment semnificativ în istoria lingvistică, impunându-l ca un nume inovator în știință și ca fondator de școală. Originalitatea și valoarea deosebită a punctului de vedere Coșeriu la 10 ani de la moartea lingvistului este certă. Paradigma **lingvisticii integrale** coșeriene are ca subdomenii **lingvistica vorbirii** în general, **lingvistica limbii** și **lingvistica textului/ a discursului**, vizând studierea limbajului ca fenomen multiform.*

*În acest articol, ne propunem să prezentăm, în sincronie-diacronie, în dezvoltarea firească a ideilor, concepția lui Eugeniu Coșeriu despre **lingvistica textului – hermeneutică a sensului**, aceasta implicând: nivelul **individual**, **competența expresivă**, **discursul/ textul** ca produs, **sensul** drept conținut, iar la nivelul **normei – adecvarea**. Scopul primordial al lingvisticii textului, în fundamentarea ei coșeriană, constă în confirmarea și justificarea sensului (textual-discursiv) ca un conținut specific textelor ca atare, independent de limbă. Intenția noastră este, așadar, de a structura un sumar teoretic al principalelor teze coșeriene privitoare la lingvistica textului ca hermeneutică a sensului.*

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului Societatea Bazată pe Cunoaștere – cercetări, debateri, perspective, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, POSDRU/89/1.5/S/56815.

Cuvinte-cheie

lingvistică integrală, lingvistica textului, hermeneutica sensului, competența expresivă, discurs, text.

Personalitate științifică și culturală de excepție, Eugeniu Coșeriu, se numără printre lingviștii care s-au ocupat de studierea limbilor istorice concrete și a limbajului ca fenomen, impunându-se prin una dintre cele mai temeinice și mai cuprinzătoare doctrine teoretice din lingvistica timpurilor noastre. Lingvistul de origine română a conceput unele dintre cele mai apreciate lucrări de care dispune lingvistica pe plan național și internațional, cărți de prestigiu, traduse în numeroase limbi. Promotor al unei înnoiri radicale a lingvisticii, Coșeriu supune unui examen critic foarte riguros teoriile și concepțiile lingvistice anterioare, realizând o sinteză originală, elaborând teorii noi privitoare la problemele fundamentale ale limbii și ale filosofiei limbii și contribuind astfel la îmbogățirea metodologiei de abordare a studiului limbii. Recunoscut ca o autoritate în domeniul lingvisticii generale,

Eugeniu Coșeriu propune în scrierile sale de lingvistică (lingvistica vorbirii, lingvistica limbilor, lingvistica textului) un corpus coerent de concepte originale, aplicând în cercetările sale principii epistemologice pertinente. Întemeindu-se pe principiile obiectivității, umanismului, tradiției, antidogmatismului și utilității publice, având o atitudine critică, utilizează teoriile lansate de predecesori, dar și de contemporanii săi, le nuanțează și le îmbogățește, conturând un sistem coerent de concepte într-o abordare originală, producând o mutație în orizonturile lingvisticii generale, în aspirația sa spre o lingvistică integrală, care să se ocupe de limbaj în toate aspectele sale.

Lucrarea noastră are ca obiectiv prezentarea statutului lingvisticii textului în viziune coșeriană, în sincronie-diacronie, în dezvoltarea firească a ideilor, fără pretenția de exhaustivitate, tocmai din această perspectivă integratoare, din necesitatea de a (re-)evalua rolul avut de lingvistul de origine română în fundamentarea acestei științe, în lucrări cu caracter comprehensiv. Așadar, principalele lucrări în care Eugeniu Coșeriu s-a ocupat de lingvistica textului sunt: *Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii* (1955-1956); *Lingvistica textului* (1996); *Textlinguistik. Eine Einführung* (1994), lucrare tradusă în italiană – *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso* (2002) – și în spaniolă – *Linguistica del texto. Introduccion hermeneutica del sentido* (2007). Profesorul Eugen Munteanu are în lucru traducerea în limba română, aceasta va fi publicată probabil la începutul anului viitor.

În cadrul proiectului de cercetare pentru doctorat *Eugeniu Coșeriu. Teoretician al limbii și al limbajului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)* am lăsat deoparte filosofia limbajului, lingvistica textului, teoria traducerii etc., pentru că cercetarea și a acestor domenii ar fi depășit dimensiunile unei teze de doctorat. Am studiat o serie de probleme fundamentale ale lingvisticii integrale, lingvisticii generale, semanticii, dialectologiei, sociolingvisticii, etnolingvisticii etc. Menționez atunci [2008] că o cercetare îndelungată va putea permite explorări mult mai extinse, care ne stau în atenție pe viitor. Participarea la conferința *Crossing Boundaries in Culture and Communication – Journeys from Europe to Other Continents and Back*, Department of Foreign Languages of the Romanian-American University, București, a creat prilejul de a ne ocupa de lingvistica textului, aceasta regăsindu-se ca disciplină de studiu la numeroase facultăți. Vom avea așadar în vedere identificarea obiectului de studiu, raporturile lingvisticii textului cu alte discipline lingvistice, precum și conceptele fundamentale ale lingvisticii textului.

În conferința *Lingvistica textului* susținută la Universitatea din București pe 7 noiembrie 1996, conștient de pionieratul său, Coșeriu afirma „În ultimii ani s-a dezvoltat o lingvistică a textului, o lingvistică textuală pe mai multe căi diferite. Și într-o formă, cel puțin, sau chiar în mai multe forme ale acestei lingvistici textuale, textul este definit ca o formă de realizare coerentă a unei limbi anumite, după normele și regulile unei limbi anumite. [...] primul care a propus o lingvistică a textului cu un obiect al ei am fost eu însumi, deja în 1955, într-un studiu scris în limba spaniolă, *Determinación y entorno*. Nu semnalez acest lucru pentru a reclama o prioritate în dezvoltarea disciplinelor lingvistice, ci tocmai pentru a arăta că lingvistica textuală, care s-a dezvoltat după această lingvistică pe care o propuneam – după această propunere a mea în 1955 –, nu corespunde decât în parte ideii pe care mi-o făcusem eu despre această disciplină neconstituită. [1] Coșeriu nota: „Există, de asemenea, o lingvistică a textului sau a vorbirii la nivel particular (care este totodată studiul «discursului» și al respectivei științe). Așa-numita «stilistică a vorbirii» este tocmai o lingvistică a textului.” [2]

Aceste informații se regăsesc și în *Textlinguistik* (1994), lucrare constituită inițial dintr-un ciclu de prelegeri ținute la Universitatea din Tübingen în semestrul de iarnă între 1977-1978, care au fost editate de Jörn Albrecht în lucrarea omonimă în 1994. [3] Coșeriu mărturisește că aceste prelegeri au la bază conferința ținută la Academia Crusca în 1962, precum și prelegerile ținute la Universitatea din Montevideo între 1960-1961. [4] Donatella Di Cesare remarca: „Dieci anni dopo la pubblicazione di *Determinación y entorno* la linguistica del testo si è sviluppata in modo indipendente dalla giustificazione fornita da Coseriu e, quel che più importa, in una direzione del tutto diversa. Fin dall’inizio la *Textlinguistik* – l’introduzione

¹ Eugen Coșeriu. *Lingvistica textului. Text îngrijit și editat de Nicolae Saramandu* (Prelegere ținută în ziua de 7 noiembrie 1996 la Institutul de Fonetica și Dialectologie „Al. Rosetti” al Academiei Române), în „Fonetica și dialectologie”, XX-XXI, 2001-2002, p. 131.

² *Idem. Determinare și cadru. Două probleme ale lingvisticii vorbirii*, în *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antologie, argument și note de Dorel Fînar, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 202.

³ Cf. Donatella Di Cesare. *Introduzione*, în Eugenio Coseriu. *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*, Edizione italiana a cura di Donatella Dicesare, Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1997, p. 12.

⁴ Cf. Eugenio Coseriu. *Premessa all’edizione italiana*, în Eugenio Coseriu. *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*, Edizione italiana a cura di Donatella Dicesare, Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1997, p. 21.

del termine nel senso ora usato va attribuita a Harald Weinrich – si è rivelata un campo eterogeneo di studi che trovano tuttavia un elemento unificatore nel commune oggetto di indagine: nel *testo*.” [5]

Aplicând principiul tradiției, Coșeriu subliniază, de asemenea, că [...] „o lingvistică a textului, deși fără baze epistemologice sigure, exista deja într-un fel, și chiar în mai multe forme; că, în realitate, și stilistica, numită stilistica vorbirii sau stilistica textelor, stilistica literară, așa cum era reprezentată de către Leo Spitzer, de exemplu, era o formă a unei anumite lingvistici a textului; că așa-zisa critică semantică a lui Antonino Pagliaro era tot o formă a lingvisticii textuale; și că, într-un anumit sens, idei, care se puteau dezvolta și se puteau apoi ordona și coordona într-o lingvistică a textului bine stabilită și bine fundată, se găseau în filologia tradițională și în retorica tradițională”. [6]

Așadar, conceptul de „lingvistica textului” a fost introdus pentru prima dată de Eugeniu Coșeriu în studiul său *Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii* din 1955 pentru a atrage atenția asupra proprietăților limbajului ca activitate universal umană, activitate realizată individual și exercitată de fiecare persoană care urmărește norme date istoric și bazate pe anumite tradiții comune. Lingvistul introduce în argumentarea sa ideea că cele trei nivele ale limbajului (*nivelul universal, istoric și cel individual*) au în vedere *vorbirea*, sau limbajul în general, *nivelul fiecărei limbi istorice* (italiana, germana, franceza etc.) și *nivelul actelor lingvistice individuale*, ale unui anumit vorbitor. Orice act lingvistic sau complex de acte lingvistice interconexe ce aparține nivelului individual poate fi considerat „un text”, fie că este vorba despre un simplu „Bună ziua” sau de *Divina Comedie*. [7] Distincțiile coșeriene vor fi luate în seamă de cei mai mari specialiști ai domeniului. Sintagma lingvistica textului s-a impus ca atare, desemnând o ramură nouă în cadrul științelor limbajului. O dovedește, printre multe altele, titlul recentei lucrări, din 2006, *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*, aparținând lui Jean-Michel Adam, distins reprezentant al domeniului, care îi recunoaște expeditiv această înțâietate.

Coșeriu rămâne consecvent aplicării principiului tradiției: „Deci, misiunea noastră – dacă admitem această legătură cu tradiția – nu era, în realitate, să facem altceva cu totul nou, ci să fundăm și să fundamentăm într-o singură disciplină ceea

⁵ Donatella Di Cesare. *Introduzione*, pp. 11-12.

⁶ Eugen Coșeriu. *Lingvistica textului*, p. 131.

⁷ Cf. Doina Constantinescu. *Introducere în poetica textului: îndrumar de inițiere în hermeneutica sensului*, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2004, p. 21.

ce, în parte și din diferite puncte de vedere, se făcea deja, adăugând – se înțelege – tot ceea ce încă în tradiție nu se putea găsi.” [8] Acesta constata că: „L’oggetto della linguistica del testo non è stato ancora identificato con esattezza, sicché «linguistica del testo» non è a dir vero se non un nome che designa tipi di indagine molto differenti, addirittura discipline scientifiche completamente diverse. Quanto alle categorie della linguistica del testo, l’accordo è ancor più limitato; ogni autore introduce nuovi concetti, come ad esempio *testema* o *rappresentema* (il suffisso – *ema* è, in questo campo, di produttività particolarmente elevata).” [9]

Lingvistica textului se definește prin obiective specifice: „Eine ihrer Aufgaben besteht darin, die Normen festzustellen, die das expressive Wissen gestalten und die der Bewertung als «angemessen» oder als «nicht angemessen» zugrundeliegen. Eine andere Aufgabe besteht darin, den besonderen Inhalt der texte, d.h. den «Sinn» zu erfassen und festzustellen, wie er ausgedrückt wird.” [10] În folosirea sa efectivă, lingvistica textului, constă în descrierea, interpretarea și eventual expunerea istoriei unui anumit text; din acest punct de vedere aceasta este „gramatica” textului. [11] „Din perspectiva doctrinei coșeriene lingvistica textului este o hermeneutică a sensului care abordează palierul teoriei textelor din viziunea istoriei unui text particular, pornind de la o analiză a specificității individuale a acelui text, în vederea exprimării unor concluzii în planul cercetării idiomatice.” [12]

Donatella Di Cesare consideră ca având caracter hermeneutic atât lingvistica textului, cât și lingvistica limbii: „Ma ermeneutica è alla fin fine per Coseriu non solo la linguistica del testo, bensì anche la linguistica delle lingue in quanto descizione delle strutture linguistiche nelle loro storicità e individualità, interpretazione dunque delle lingue assunte come individui storici. [...] Ermeneutica per quel che riguarda non solo l’epistemologia, ma anche la metodologia, la linguistica delle lingue, si rivela conoscenza del conosciuto, conoscenza in certo modo di secondo grado, attività volta a inserirsi nella catena storica che per suo tramite viene formandosi. Qui il conoscere va inteso come un riconoscere. Riconoscere quel che è già conosciuto, ovvero comprenderlo: è il

⁸ Eugen Coșeriu, *Lingvistica textului*, pp. 131-132.

⁹ Eugenio Coseriu. *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*, Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1997, p. 29.

¹⁰ *Idem. Sprachkompetenz. Grundzüge der Theorie des Sprechens*, Tübingen, 1988, p. 183.

¹¹ Cf. Doina Constantinescu. *Introdúcere în poetica textului*, p. 173.

¹² *Ibidem*, p. 194.

principio ermeneutico che, introdotto da Humboldt nello studio del linguaggio, Coseriu fa proprio già nella linguistica delle lingue. Comme ogni ermeneutica la linguistica delle lingue dispone di un'euristica che null'altro è se non la lingua del linguista.”[13] La cele de mai sus, s-ar putea adăuga remarca lui Heidi Aschenberg, care completează interpretarea anterioară: „Coseriu considère la linguistique du texte et plus tard (1995) également la linguistique de l'activité de parler et la linguistique des langues historiques comme des herméneutiques. Ceci veut dire que le travail du linguiste se fonde d'une part sur une heuristique développée en vue des données objectives des différentes manifestations du langage, d'autre part sur des données intuitives et subjectives esquissées sous forme d'une théorie du savoir dans la théorie des entours.”[14]

Doina Constantinescu apreciază că Eugeniu Coșeriu distinge trei tipuri de lingvistică a textului. „Obiectul primei lingvistice a textului îl reprezintă textele care apar la un nivel autonom al sferei lingvistice, anterior oricărei distincții între anumite limbi. Aceasta este considerată adevărata lingvistică a textului. A doua formă de lingvistică a textului identifică propriul obiect în textul înțeles ca plan al structurării idiolingvistice, numită și „gramatica” textului sau „gramatica transfrastică”. Pe lângă aceste forme justificate de lingvistică a textului apare și lingvistica textului ca o hermeneutică a sensului. Examinarea planului textual se desfășoară astfel pe trei paliere ca se obiectivează în disciplinele textualității: teoria gramaticală/ teoria textului; gramatica generală/ lingvistica generală a textului și gramatica descriptivă a unei limbi/ lingvistica textului.”[15]

În 1994 (*Textlinguistik. Eine Einführung*, Tübingen-Basel, Francke) Coșeriu opune „gramatica transfrastică”, văzută ca o depășire a lingvisticii clasice, „lingvisticii textuale”, care, în viziunea sa, poate fi și trebuie construită pe baza analizei de texte efectiv realizate, de texte concrete autentice, ca teorie a generării, producerii co- și contextuale de sens. [...] Coșeriu distinge, în plus, între „gramatica transfrastică”, ca extensie a gramaticii clasice, și lingvistica textuală ca teorie de producere co(n)textuală a sensului (perspectiva enunțiatorului și, implicit, a enunțiatului) fundamentată pe analiza de corpusuri de texte concrete așa cum sunt ele manifestate în toate formele pe care le poate îmbrăca comunicarea în societate. Coșeriu ar fi spus simplu: sensul face textul. Subscriem la această

¹³ Donatella Di Cesare. *Introduzione*, p. 16.

¹⁴ Heidi Aschenberg. *Subjectivité et objectivité dans la pensée linguistique de Coseriu*, <http://cosaix2007.googlepages.com/Resumes-Cosaix2007.pdakif>.

¹⁵ Doina Constantinescu. *Introduce în poetica textului*, pp. 13-14.

fundamentare coșeriană a lingvisticii textului prin care se conferă text-discursului statutul de categorie de bază a limbajului și deci a lingvisticii textuale care își croiește un drum și circumscrie un teritoriu al său în vastul domeniu al științelor limbajului.”[16]

Coșeriu însuși explicitează conceptul de sens: „Deci, copiii au dreptate, în realitate, când spun: «Aicea autorul vrea să spună cutare». Nu au dreptate în toate sensurile, fiindcă autorul vrea să spună tocmai ceea ce vrea să spună. Însă ceea ce vor să spună ei este că această expresie are un anumit *sens*, că acest semnificant este, în același timp, un semnificant pentru alt semnificat, sau pentru o semnificație de alt nivel. și atuncia putem să ajungem la concluzia că analiza literară și analiza oricărui text este, în realitate, analiză totdeauna a sensului, sau stabilire a sensului. și, în acest sens, spuneam eu că deja stilistica numită «a vorbirii», sau stilistica textului, era o formă a lingvisticii textuale, fiindcă ceea ce își propunea era să stabilească *sensul*, fără să facă toate aceste distincții, și ca analiza literară, chiar tradițională și oricât de naivă, este, în acest sens, o lingvistică a textului, ceea ce înseamnă că lingvistica textului este o disciplină autonomă, ca tocmai, știință a interpretării, anume ca hermeneutică a textului”. [17]

Întrebarea fundamentală care se pune – în opinia Doinei Constantinescu – este în ce măsură lingvistica textului ca „hermeneutică a sensului” mai face parte din lingvistica generală? În acest orizont, lingvistica textului este o disciplină care prezintă doar relații marginale cu lingvistica tradițională? Relațiile celor două discipline sunt mai strânse decât ne putem imagina la prima vedere. Este foarte clar că lingvistica textului este o hermeneutică a limbajului și nu una a limbii. Lingvistica generală este considerată, în mod obișnuit, o lingvistică a limbii, nu una a limbajului, iar pentru disciplina lingvisticii textului ea constituie doar o *disciplină auxiliară*, chiar dacă pentru unele cazuri izolate ea poate avea un rol hotărâtor. Dacă limba participă la construcția sensului textelor, ea nu este decât un sistem semiotic printre altele, care ajută la construirea sensului și care mediază interpretarea completă a textelor.[18]

Așa cum procedează și în alte cazuri, deviza de principiu folosită de Coșeriu ca metodologie pentru lingvistica textului este: „Dove compaiono

¹⁶ Vasile Dospinescu. *Eugeniu Coșeriu și lingvistica textului*, în „Limba română”, Chișinău, Nr. 5-6, XVIII, 2008, <<http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=454>>, 20 iulie 2012.

¹⁷ Eugen Coșeriu. *Lingvistica textului*, pp. 139.

¹⁸ Doina Constantinescu. *Introducere în poetica textului*, p. 192.

contraddizioni concettuali si devono operare delle distinzioni.” [19] Aceste distincții sunt pur metodologice – „În vorbire cele trei planuri se actualizează simultan: orice act lingvistic (ca exercitare individuală a vorbirii) se realizează întotdeauna și în mod necesar într-o anumită limbă și reprezintă în același timp o ipostaziere a activității universal umane de a vorbi” [20] – și constituie obiectul de studiu al secțiunii curente a lucrării noastre și pot fi remarcate în tabelul următor:

PUNCTE DE VEDERE	NIVELURI	ACTIVITATE	COMPETENȚĂ	PRODUS	CONȚINUT	DISCIPLINA	NORMĂ
		ACTIVITATE	COMPETENȚĂ	PRODUS	CONȚINUT	DISCIPLINA	NORMĂ
	UNIVERSAL	Vorbire în general	Competență elocuțională	Totalitatea „vorbitului”	Desemnare	Lingvistica generală	Congruență
	ISTORIC	Limba concretă	Competență Idiomatică	(Limba abstractă)	Semnificat	Lingvistica limbii	Corectitudine
	INDIVIDUAL	Discurs/ Text	Competență Expresivă	„Text”	Sens	Lingvistica textului	Adecvare

Așadar, lingvistica textului ține de nivelul individual, implicând în relație de interdependență discursul/ textul, sensul, competența expresivă, sensul și adecvarea – conceptele fundamentale ale lingvisticii textului: „În opinia lui E. Coșeriu lingvistica textului trebuie văzută ca o disciplină specifică în interiorul

¹⁹ Eugenio Coseriu. *Linguistica del testo*, p. 29.

²⁰ Oana Boc. *Textualitatea literară și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi și Appolinaire*, Cluj-Napoca: Clusium, 2007, p. 40.

lingvisticii, iar pe de altă parte, ca o lingvistică deschisă, ca perspectivă supraordonată, capabilă să rezolve toate problemele pornind de la punctul de vedere al textelor.” [21] În continuare, din motive de spațiu, vom avea în vedere o definire succintă a conceptelor fundamentale ale lingvisticii textului, concepte specifice și altor științe.

Trebuie să remarcăm dificultatea de a ajunge la o definiție unanim acceptată a conceptelor de discurs, respectiv, text. Dacă discursul reprezintă activitatea de vorbire în planul individual considerată „ca însăși activitate ca vorbire și înțelegere. Această activitate nu se reduce la realizarea sau aplicarea mecanică a unei cunoașteri deja existente, ci este *enérgeia* în sensul propriu, adică o activitate creatoare care se servește de o cunoaștere anterioară pentru a spune ceva nou, și care este în măsură să creeze o nouă cunoaștere lingvistică”, textul reprezintă activitatea de vorbire în planul individual considerată drept „produsul creat prin activitate, i.e. drept operă sau *ergon*. Astfel, produsul vorbirii individuale, adică al discursului, – textul – este cel care rămâne în memorie, cel care poate fi însemnat sau notat în scris.”[22]

Competența expresivă este „un saber care se referă la a vorbi în situații determinate și cu privire la anumite lucruri, cu anumiți interlocutori. Este ceea ce se spune – în sens negativ – când constatăm că ceea ce spunem nu corespunde normelor, când spunem că suntem incapabili să scriem o scrisoare de condoleanțe, adică să construim acest fel de text, sau când o doamnă ne atrage atenția: „*Nu se vorbește așa cu o doamnă!*” (e vorba de anumite norme pentru a vorbi cu o doamnă, nu?), sau în cazul acelor texte care sunt texte tradiționale.”[23]

Sensul/ înțelesul (germ. *Sinn*, span. *sentido*) este un concept lingvistic fundamental care s-au aflat în atenția cercetătorilor din cele mai vechi timpuri, inclusiv în atenția lui Coșeriu, acesta relaționându-l cu desemnarea și semnificația: „Desemnarea [este] raportul pe care-l înțelegem între semnul lingvistic și lucrurile la care se referă, adică realitatea extralingvistică la care se referă; Semnificatul, [este] conținutul dat exclusiv *de și prin limbă*, adică conținutul propriu într-o limbă,

²¹ Doina Constantinescu. *Introducere în poetica textului*, p. 21.

²² Eugenio Coseriu. *Sprachkompetenz. Grundzüge der Theorie des Sprechens*, Tübingen, 1988, p. 71 *apud* Emma Tămăianu. *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Cluj-Napoca: Clusium, 2001, p. 28.

²³ Eugen Coșeriu. *Prelegeri și conferințe*. Supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, seria A. Lingvistică, Iași, XXXIII, 1992-1993, Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 36.

dat prin opozițiile și delimitările proprii ale unei limbi, cât privește posibilitățile de desemnare [...] . Sensul este conținutul specific al unui act lingvistic sau al unui discurs sau al unui fragment de discurs, fragment de vorbire concretă; numai în vorbirea concretă, în discurs există acest conținut”.[24]

Eugen Munteanu coroborează diferitele definiții ale celor trei concepte și ajunge la concluzia că: „Desemnarea (germ. *Bezeichnung*, span *designación*, engl. *designation*) este dimensiunea universală a semnului lingvistic și definește referința semnului la «lucruri», «fapte» sau «stări de lucruri» extralingvistice. Semnificația (germ. *Bedeutung*, span. *significado*, engl. *meaning*), ca dimensiune determinată exclusiv într-o limbă dată, reprezintă, după E. Coseriu, concretizarea istorică a potențelor designative ale respectivei limbi printr-un conținut particular, adică printr-o segmentare unică a continuum-ului semantic al realității. În sfârșit, sensul (germ. *Sinn*, span. *sentido*, engl. *sense*) este definit de cercetătorul citat drept conținutul particular al unui text sau al unei unități textuale, așadar drept concretizarea în acte de vorbire deopotrivă a desemnării ca dimensiune universală a limbajului, dar și a semnificației ca formă particulară și istorică de semantizare a realității.”[25]

Carmen Vlad remarcă faptul că „E. Coseriu consacră termenul sens în exclusivitate domeniului textual, subliniind că «lingvistica textului corespunde textului, prin urmare sensului» și că «Limbajul ca atare are (=este) semnat, dar nu „sens”: el oferă doar posibilitatea apariției sensurilor de orice tip care totuși, nu apar decât în texte». Prin urmare, pentru Coseriu sensul este specific textului, fiindcă doar la acest nivel relațiile semnelor pot fi actualizate (manifestate și percepute).” [26] În subcapitolul *Sensul textual în concepție coșeriană*, Carmen Vlad scoate în evidență cu pregnanță faptul că „Poziția cea mai tranșantă în ratificarea unui înțeles specific atribuit expresiei sens o găsim la Eugeniu Coșeriu. Delimitând și definind conținuturile semantice ale celor trei niveluri ale limbajului ca activitate umană, și anume, nivelul universal, cel istoric și cel individual, Coșeriu îl consacră pe sens nivelului textual-discursiv, pentru a denumi cu acest termen doar conținutul semantic specific actului (sau seriei de acte) individual(e) de vorbire. Din această perspectivă a «lingvisticii textului», în varianta coșeriană, «ceea ce în realitate se interpretează» este sensul, acel «conținut specific al unui act

²⁴ *Ibidem*, pp. 65-66.

²⁵ Eugen Munteanu. *Lexicologie biblică românească*, București: Humanitas, 2008, pp. 6-7.

²⁶ Carmen Vlad. *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Cluj-Napoca: Editura „Dacia”, 1994, pp. 39-40.

lingvistic sau al unui discurs, sau al unui fragment de discurs, fragment de vorbire concretă». Altfel spus, sensul rezultă din ansamblul conținuturilor date în și prin text-discurs ca «unitate de vorbire concretă». În aceeași concepție, «sensul este un conținut verbal particular, care se exprimă într-un anumit text prin mijlocirea desemnării și semnificării, dar și fără ele». Acestea din urmă, luate împreună, constituie în text expresia sensului, unitate de ordin superior, de natură mai complexă.»[27]

În concluzie, preocupat de introducerea unui inventar conceptual-terminologic coerent, Eugeniu Coșeriu a impus sintagma lingvistica textului, a autonomizat disciplina care are ca obiect de studiu, la nivel individual, sensul, actualizat în acte lingvistice concrete (text/ discurs), rezultat al exercitării competenței expresive. Ne raliem aici lui Carmen Vlad care scoate în evidență că „scopul primordial al lingvisticii textului, în fundamentarea ei coșeriană, constă în *confirmarea și justificarea sensului* (textual-discursiv) ca un conținut specific textelor *ca atare*, independent de limba utilizată și în ciuda faptului că, în mod obișnuit, se folosește o singură limbă (există însă și situații când într-un text se recurge, alternativ, la două sau mai multe limbi)”. Se vede bine că sensul nu este și nu poate fi străin de conținutul semantic ilustrat de semnificațiile din planul limbii și nici de cel sedimentat în actele repetate de desemnare din planul universal al limbajului, sensul textului este cu toată evidența un conținut nou, marcat de un dinamism care îl proiectează în planuri superioare din ce în ce mai complexe prin „reorientarea conținutului deja exprimat, spre o exprimare determinată”. Așadar, lingvistica textului este o lingvistică a sensului, a producerii acestuia, o hermeneutică ce descrie mecanismele de funcționare a semnelor în această formă complexă de organizare transfractică a limbajului care este text-discursul.

În prezenta lucrare, am încercat să reconstruim, *grosso modo*, orizontul paradigmei coșeriene a lingvisticii textului ca hermeneutică a sensului, evidențiind relațiile acesteia cu alte discipline lingvistice, precum și principalele concepte fundamentale, definite succint. Ținem să subliniem faptul că teoriile coșeriene au cunoscut ulterior dezvoltări fructuoase. Din lipsă de spațiu, amintim doar două teze de doctorat coordonate de profesorul Mircea Borcilă de la Universitatea „Babes-Bolyai” din Cluj-Napoca: Emma Tămăianu, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Oana Boc, *Textualitatea literară și lingvistica integrală*.

²⁷ Carmen Vlad. *Textul aisberg*, Cluj: Casa Cărții de Știință, 2000, pp. 44-45.

Bibliografie

1. Aschenberg, Heidi. *Subjectivité et objectivité dans la pensée linguistique de Coseriu*, <http://cosaix2007.googlepages.com/Resumes-Cosaix2007.pdakif>
2. Boc, Oana. *Textualitatea literară și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi și Appolinaire*, Cluj-Napoca: Clusium, 2007.
3. Constantinescu, Doina. *Introducere în poetica textului: îndrumar de inițiere în hermeneutica sensului*, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2004.
4. Coșeriu, Eugen. *Prelegeri și conferințe*. Supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, seria A. Lingvistică, Iași, XXXIII, 1992-1993, Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, pp. 65-66.
5. Coseriu, Eugenio. *Textlinguistik. Eine Einführung*. Herausgegeben und bearbeitet von Jörn Albercht, Tübingen und Basel: Franke Verlag, 1994.
6. Coseriu, Eugenio. *Sprachkompetenz. Grundzüge der Theorie des Sprechens*, Tübingen, 1988.
7. Coșeriu, Eugen. *Lingvistica textului*. Text îngrijit și editat de Nicolae Saramandu (Prelegere ținută în ziua de 7 noiembrie 1996 la Institutul de Fonetica și Dialectologie „Al. Rosetti” al Academiei Române), în „Fonetica și dialectologie”, XX-XXI, 2001-2002, pp. 131-140.
8. Coseriu, Eugenio. *Linguistica del testo. Introduzione a una hermeneutica del senso*. Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Roma: Carroci Editore, 2002.
9. Coșeriu, Eugeniu. *Determinare și cadru. Două probleme ale lingvisticii vorbirii*, în *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antologie, argument și note de Dorel Fînar, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, pp. 198-233.
10. Di Cesare, Donatella. *Introduzione*, în Coseriu, Eugenio. *Linguistica del testo. Introduzione a una hermeneutica del senso*. Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Roma: Carroci Editore, 2002.
11. Dospinescu, Vasile. *Eugeniu Coșeriu și lingvistica textului*, în „Limba română”, Nr. 5-6, anul XVIII, 2008, <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=454>
12. Munteanu, Eugen, *Lexicologie biblică românească*, București: Humanitas, 2008.

13. Tămăianu, Emma. *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Cluj-Napoca: Clusium, 2001.
14. Vlad, Carmen. *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Cluj-Napoca: Editura „Dacia”, 1994.
15. Vlad, Carmen. *Textul aisberg*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2000.